

SENUJŲ ASMENINIŲ LIETUVOS BIBLIOTEKŲ TYRIMAI: *STATUS QUO*

ALMA BRAZIŪNIENĖ

Vilniaus universitetas

Straipsnyje analizuojama senųjų istorinių Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimo situacija Lietuvoje (kas, kiek ir kaip šioje srityje padaryta ir daroma). Apžvelgiama šios temos istoriografija, ja remiantis sudaryta ir priede chronologiškai pateikiama tyrimų lentelė pagal asmeninių bibliotekų savininkus. Remiantis istoriografija, nagrinėjama, kokiais tyrimo metodais ir būdais, kokius tyrimo šaltinius daugiausia naudojant tirtos senosios Lietuvos bibliotekos. Daroma išvada, kad pagrindinis ir plačiausiai taikomas asmeninių bibliotekų tyrimo šaltinis – knygos nuosavybės ženklai. Šis šaltinis naudojamas kur kas produktyviau mokslinėms bibliotekoms pradėjus sparčiau mokslškai kataloguoti senuosius leidinius, aprašant juos egzemplioriniu principu, išaiškinant kiekvieno egzemplioriaus proveniencijas. Nustatyta, kad plačiausiai taikomi Lietuvos istorinių asmeninių bibliotekų tyrimo būdai – proveniencinis ir mišrusis.

Reikšminiai žodžiai: asmeninė biblioteka, istorinė biblioteka, knygų rinkiniai ir kolekcijos, tyrimo šaltiniai, tyrimo metodai, tyrimo būdai (įrankiai), knygos nuosavybės ženklai, archyviniai šaltiniai, proveniencijų tyrimai.

Asmeninės bibliotekos yra daugelio institucinių bibliotekų pagrindas. Vieno asmens ar šeimos surinktas knygų rinkinys, testamentiškai dovanotas ar kitaip perduotas viešai naudoti, naujojoje bibliotekoje pradeda kitą gyvenimą – knyga ima funkcionuoti visuomeninėje erdvėje, taip atsakydama kameiriškumo, prarasdama specifinį, tik asmeninei knygai būdingą intymųjį santykį su skaitytoju – tikruoju knygos savininku. Tokiu būdu asmeninės bibliotekos knyga nuasmeninama (jos skaitytojui nebevalia rašyti joje pastabų, braukyti, komentuoti, piešti ir kitaip reikšti savo minčių, atsirandančių skaitant knygą ar kitaip ją naudojant) – visuomeninės (institucinės) bibliotekos knyga tampa *res publica*.

Mąstydami apie senąsias asmenines bibliotekas – didžiųjų institucinių bibliotekų pradininkes, iškart prisimename tokius pavyzdžius kaip *Bibliotheca Bodleiana* – Thomo Bodley'o (1545–1613) dovaną Oksfordo universiteto bibliotekai, tapusią universiteto bibliotekos pagrindu, George'o Johno Spenserio (1758–1834) biblioteką Mančesteryje (abi Didžiojoje Britanijoje), popiežiaus Mikalojaus V biblioteką – Vatikano bibliotekos pagrindą, JAV magnatų Jameso Lenoxo (1800–1880) asmeninę biblioteką – Niujorko viešosios

bibliotekos pagrindą, Henrio Huntingtono (1850–1927) gyvenimo triumfą, didžiulę jo asmeninę biblioteką – San Marino (Kalifornija, JAV) bibliotekos pagrindą ar Józefo Andrzejaus (1702–1774) ir Andrzejaus Stanisława (1695–1758) Załuskių dovanotą biblioteką Varšuvoje – Lenkijos nacionalinės bibliotekos pradžią.

Vienos seniausių Lietuvos bibliotekų – Vilniaus universiteto bibliotekos – pradžia irgi sietina su 1572 m. Lenkijos karaliaus ir LDK didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto 4–5 tūkst. knygų donacija Vilniaus jėzuitų kolegijai.

Taigi natūralu, kad senosios asmeninės bibliotekos yra sulaukusios daugelio tyrėjų dėmesio – tai bibliotekininkystės ir knygotyros (ypač bibliofilijos), kultūros, religijos, kitų humanitarinių ir socialinių mokslo šakų tyrimo objektas, nepaliaujamai dominantis tyrėjus kaip kompleksinis socialinis kultūrinis reiškinys.

Šio straipsnio tikslas – apibrėžti istorinių Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimo šiandienos situaciją: kas, kiek ir kaip šioje srityje padaryta ir daroma. Straipsnio uždaviniai: išnagrinėti, kas asmeninių bibliotekų tyrimo srityje jau yra nuveikta Lietuvoje; nustatyti, kokiais šaltiniais naudojantis ir kokius asmeninių bibliotekų tyrimo metodus taikant tai daroma; bandyti prognozuoti, kas dar sutelkus jėgas darytina artimiausioje ateityje tiriant senąsias asmenines Lietuvos bibliotekas.

Sąvoka *senosios asmeninės bibliotekos* čia bus vartojama sinonimiškai sąvokai *istorinės bibliotekos*. Šiame straipsnyje į senųjų asmeninių bibliotekų tipologijos problemas, skirstant bibliotekas pagal savininkų socialinę kilmę, statusą, luomą, pareigas ir kt., nebus gilinamasi, todėl istorinėmis bibliotekomis čia įvardijami valstybės, religijos, mokslo, kultūros veikėjams priklausę jų sukaupti asmeniniai knygų rinkiniai ar bibliotekos. Žinoma, tai nereiškia, kad žemųjų visuomenės sluoksnių (valstiečių, amatininkų, kitų miestiečių) asmeninės bibliotekos nėra įdomios tyrėjams – šiuo metu informacijos ar mokslinių tyrimų, skirtų šios tipologinės grupės asmeninėms bibliotekoms, turime itin mažai. *Senumo* sąvoka bus traktuojama analogiškai knygos senumui: tradiciškai senaisiais laikomi XV–XVIII amžių spaudiniai, tokiomis laikomos ir to meto asmeninės bibliotekos. Atsižvelgdami į Lietuvos asmeninių bibliotekų specifiką (Lietuva dėl savo geopolitinės padėties visada buvo (ir yra) kultūrų kryžkelėje, todėl jos kultūros paveldas šimtmečiais buvo niokojamas karų, gaisrų, plėšimų; taip buvo išsklaidyta ar išvežta ne viena vertinga asmeninė biblioteka), senosioms asmeninėms bibliotekoms čia priskirsime ir XIX amžiaus bei XX a. pradžios bibliotekas. Kitaip tariant, *senųjų bibliotekų* sąvoka pirmausia atsiribojame nuo šiandienos (XX a. pabaigos–XXI amžiaus) asme-

nių bibliotekų. Šių tyrimai nėra tiek mažiau aktualūs¹ ir taip pat laukia mūsų dėmesio, bet tai jau būtų kito straipsnio tema.

Nors sąvokos *knygų rinkinys* ir *biblioteka* dažniausiai vartojamos sinonimiškai, bet vis dėlto norėtusi pabrėžti, kad jos turi tam tikrų skirtumų. Asmenine *biblioteka* vadintinas ne bet koks asmeniui priklausantis knygų rinkinys, o tik sutvarkytas (struktūruotas) knygų (knygą traktuojant plačiąja prasme, taigi gali būti rankraščių, įvairių kitų laikmenų) rinkinys – toks, kuris savininko specialiau formuojamas (komplektuojamas), struktūriškai apmąstomas, prižiūrimas ir įprasminamas. Tokia prasme šios sąvokos bus vartojamos ir šiame straipsnyje.

ISTORIOGRAFIJA

Tirti senąsias asmenines Lietuvos bibliotekas pradėta ne taip jau seniai. Šioje srityje negalime lygiuotis į Vakarų Europos šalių mokslininkus. Vakaruose išskirtinis dėmesys senosioms asmeninėms bibliotekoms sietinas su organizuoto bibliofilinio judėjimo atsiradimu Vakarų Europoje. 1812 m. Londone įsikūręs Roksberio bibliofilų klubas (*Roxburghe Club*) ne tik užsibrėžė puoselėti naujų, tuo laiku trūkstamų aukštos kokybės knygų leidybą, bet sutelkė dėmesį ir į kolekcionavimo ir bibliofilijos istorijos aktualinimą. Imtos publikuoti žymiausių istorinių bibliofilų biografijos su jų sukurtų bibliotekų aprašymais. Šios nuostatos greitai išplito visoje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Minėtinas Jameso Wynne'o veikalas apie Niujorko asmenines bibliotekas (*Private Libraries of New York*. New York, 1860), Oscaro Alberto Bierstadto knyga apie Grolier bibliofilų klubo įkūrėjo Roberto Hoe (1839–1909) asmeninę biblioteką [67]. Kapitaliniu, žinytiniu tokio pobūdžio darbu tebelaikomas G. A. E. Bogengo trijų tomų veikalas *Didieji bibliofilai* [68], jame pristatyti žymiausi asmeninių bibliotekų savininkai bibliofilai; čia rasime skyrelį ir apie Žygimanto Augusto biblioteką. Chrestomatiniu yra tapęs ir A. G. Thomaso

¹ 1998 m. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje vykusioje konferencijoje Domas Kaunas suformulavo ir paskelbė asmeninių bibliotekų ugdymo ir tyrimo uždutis. Jose dėmesys kreipiamas į vertingų asmeninių bibliotekų išaiškinimo, registravimo, jų puoselėjimo ir tyrinėjimo klausimus. Ypač akcentuojama asmeninių bibliotekų katalogų leidyba, archyvinės ir memuarinės medžiagos apie tokias bibliotekas publikavimas, švietėjiška veikla ugdant tokių bibliotekų savininkus [73, 15–16]. Dabarties asmeninių bibliotekų puoselėjimo ir tyrimo klausimai rūpi šiandienos Lietuvoje veikiančioms bibliofilų klubams. Nors specialių apibendrinamųjų mokslinių tyrimų šia tema nėra paskelbta, bet įdomios medžiagos rastume 2001 m. M. Mažvydo bibliofilų klubo išleistame leidinyje *Bibliofilai apie asmenines bibliotekas* [3]. Čia trijų Lietuvos bibliofilų klubų nariai atsakinėja į klausimus apie savo bibliotekas. Praėjus dešimtmečiui nuo šio leidinio pasirodymo, jau būtų laikas pasižiūrėti, ar pasikeitė ir jeigu taip, kas pasikeitė šioje srityje per pastarąjį dešimtmetį.

veikalas *Žymiausių knygų ir žymiausių knygų kolekcininkai (Great Books and Book Collectors. New York, 1975)*, kuriame pateikiama pačių svarbiausių Europos ir Šiaurės Amerikos asmeninių bibliotekų istorija ir kt. [81].

Lietuvoje senosiomis asmeninėmis bibliotekomis pradėta domėtis XIX amžiuje. Joachimus Lelewelis savo veikalą *Dvejetas bibliografinių knygų* antrojo tomo (Vilnius, 1826) skyriuje „Lenkijos bibliotekų istorinis vaizdas“ mini ir kai kurias senąsias Lietuvos asmenines bibliotekas. Tam tikrų duomenų randame 1875 m. išėjusiam F. Radziszewskio veikalė *Istorinės statistinės žinios apie žymias viešąsias ir privačias bibliotekas* [46] bei 1926–1927 m. išleistame Edwardo Chwalewiko dvitomyje *Lenkų rinkiniai* [10]. Kai kurių žinių apie istorines asmenines bibliotekas teikia Michailas Brensztejnus (1874–1938), daugiausia tyręs istorines institucines Lietuvos bibliotekas.

Lietuvos Respublikos (1918–1940) laikais dėmesys asmeninių bibliotekų istorijai pirmiausia sietinas su Vaclovo Biržiškos (1884–1956) moksline veikla. Jis kiek specialiau šios rūšies tyrimų nebuvo išplėtojęs, bet ši tematika natūraliai šliejosi prie jo knygos bei bibliotekų istorijos darbų. Atskirai minėtinos Pauliaus Galaunės (1890–1988) publikacijos. Asmeninių bibliotekų istorija jam pirmiausia buvo aktuali kaip integrali ekslibristikos ir Lietuvos dailės istorijos dalis [12].

P. Galaunės ir Vaclovo bei Mykolo Biržiškų asmenybės, jų dėmesys senosioms asmeninėms bibliotekoms prieškarinio Lietuvoje sietinas ir su XXVII knygos mėgėjų draugijos veikla – asmeninių bibliotekų istorija čia natūraliai sijo su kitomis draugijos veiklos temomis (minėtina draugijos metraščio antrame tome išspausdinta M. Biržiškos parengta Simono Daukanto asmeninės bibliotekos knygų publikacija [5]).

Atskirai reiktų kalbėti apie prieškarinio kultūros istorikus ir jų nuopelnus istorinių LDK asmeninių bibliotekų tyrimams. Išskirtinas Konstantino Avižonio (1909–1969) dėmesys šiai temai. Jis yra parengęs studiją (deja, likusią nespausdintą) apie Nesvyžiaus Radvilų biblioteką; studijoje trumpai paliečiamos ir kitų LDK didikų (Sapiegų, Chreptavičių, Tiškevičių ir kt.) bibliotekų istorijos [1]. Kai kurių istorinių asmeninių bibliotekų aspektų galima surasti Zenono Ivinskio ir kitų istorikų darbuose. Žinoma, šie darbai mūsų akimis žiūrint nėra sintetinio analitinio pobūdžio, bet jie dėjo pamatus tolesnėms šios temos studijoms.

Sovietiniu laikotarpiu, kai bibliofilinės elitinės kultūros tyrimų temos nebuvo toleruojamos, senasis istorinių asmeninių bibliotekų tyrinėjimo laikotarpis, priešingai, draudžiamas nebuvo. Taigi istorinių asmeninių bibliotekų tyrimo srityje nemažai nuveikta kaip tik sovietmečiu. Informacijos apie istorines as-

menines bibliotekas galime rasti kultūros istorikų Juozo Jurginio (1909–1994) [17], Jurgio Lebedžio (1913–1970) [23; 24], Nojaus Feigelmano (1918–2002) [11] darbuose. Tuo laikotarpiu buvo paskelbta įvairių autorių didesnių ar mažesnių, bet – pabrėžtina – atskiroms istorinėms asmeninėms bibliotekoms skirtų specialių mokslinių straipsnių apie Alberto Goštauto [15], Georgijaus Albinijaus [51], Abraomo Kulviečio [48; 49], Saliarono Risinskio [28], Venclovo Agripas [47], Simono Daukanto [24], Dionizo Poškos [56], Mikalojaus Akelaičio [57], Andriaus Vištelio [54] ir kitas asmenines bibliotekas.

Punktyriškas, bet sintetinis senųjų Lietuvos asmeninių bibliotekų vaizdas pateiktas Levo Vladimirovo *Knygos istorijoje* [52]. Svarbu pabrėžti, kad šiame kapitaliniame L. Vladimirovo veikale trumpai aptartos LDK asmeninės bibliotekos (Žygimanto Augusto, Sapiegų, Chodkevičių, Radvilų, Pacų, Šiukštų, Šemetų, Valerijono Protasevičiaus ir kt.) kaip tuometės knygos kultūros klotas natūraliai iškomponuoja greta LDK knygų spausdinimo ir leidybos, knygų repertuaro analizės, t. y. knygos funkcionavimo visuomenėje cikle – nuo knygos sukūrimo iki patekimo pas skaitytoją. L. Vladimirovo straipsnis apie XVIII a. bibliofiliją Lietuvoje irgi sietinas su to amžiaus asmeninių bibliotekų istorija [53]. Taip pat minėtina Vlado Žuko *Bibliotekų darbe* publikuota istorinė XV–XVII a. asmeninių Lietuvos bibliotekų apžvalga [55].

Ypač išskirtinas straipsnių rinkinys *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos* (sudarytojas Juozas Tumelis) [14]. Jame publikuoti aštuoni straipsniai Lietuvos bibliotekų istorijos tematika, iš jų keturi – apie asmenines bibliotekas (Zigmanto Kiaupos *Kauniečių knygų rinkiniai XVI–XVIII a.*, Ingės Lukšaitės – apie S. Risinskio biblioteką, Mečislovo Jučo – apie XVII–XIX a. dvarų bibliotekų katalogus ir Vytauto Merkio – apie XIX a.–XX a. pradžios valstiečių bibliotekėles). Leidinio pratarmėje sudarytojo prieš ketvirtį amžiaus išsakyta nuomonė tebėra aktuali ir šiandien: „Dar visai neseniai žinojome vos vieną kitą XVI a. Lietuvos asmeninę biblioteką (pvz., į mūsų krašto kultūrą mažai teįaugusį Žygimanto Augusto knygų rinkinį), o šiandien žinome nepalyginamai daugiau. Alberto Goštauto, Abraomo Kulviečio, Martyno Mažvydo, Aleksandro Raduinionio, Jurgio Albinijaus, Merkelio Giedraičio, Petro Tarvainio ir kitų mūsų raštijos ir kultūros veikėjų bibliotekos, jų likučiai ar aptikti duomenys apie jas yra geriausias paneigimas iš senosios istoriografijos atklydusios ir, deja, dar tebekartojamos tezės, kad net XVI–XVII a. Lietuva buvo kraštas, kuriam mažai tereikėję knygų, kad kultūra į musėjusi tik iš svetur ir netgi ne mūsų iniciatyva.“ [14, 3]

Sovietmečiu, kad ir sunkiai skindamasis kelią, vis dėlto dienos šviesą išvydo nepamainomas informacinis žinynas – Vinco Kisarausko (1934–1988)

parengtas knygos ženklų katalogas [21]. Čia, žvelgiant į knygos nuosavybės ženklus (ekslibrisus, superekslibrisus, rankraštinius knygos nuosavybės įrašus, antspaudus, lipdes) ir knygų savininkų biogramas, ryškėja ir istorinė Lietuvos asmeninių bibliotekų panorama.

Iš kaimyninių šalių mokslininkų, aktyviai rašiusių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinių asmeninių bibliotekų tematika ir toliau dabar ja besidominčių, reiktų minėti lenkų (Jerzy Ochmański, Alodia Kawecka-Gryczowa, Maria Topolska, Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, Maria Sypaiło, Urszula Paszkiewicz, Lilia Kowkiel, Iwona Pietrkiewicz ir kt.), baltarusių (Georgijus Golenčenko [60], Mikola Nikolajevas [63], Tatjana Roščina [64] ir kt.), ukrainiečių (Irina Ciborovska-Rimarovič, Tatjana Miaskova ir kt.) ir kitus tyrėjus².

Pastaraisiais dešimtmečiais, jau Nepriklausomoje Lietuvoje (po 1990 metų), pasirodė publikacijų, skirtų Juzefo Jasinskio [2], Dominiko Sivickio [7], Antano ir Eugenijaus Rönne'ių [33], Jono Krizostomo Gintilos [40; 41; 42], Jono Karolio Chodkevičiaus [8], Motiejaus Valančiaus [38; 43], Stanislovo Didžiulio [25], Jono Basanavičiaus [35], Leono Sapiegos ir jo sūnų [6] asmeninėms bibliotekoms. Paskelbta straipsnių, temiška nagrinėjančių istorines asmenines bibliotekas įvairiais aspektais: konfesiniu [27], kalbiniu [36], instituciniu [22], regioniniu [32; 39]. Vertingos naujos informacijos apie asmeninius knygų rinkinius pateikta Sigito Lūžio Kauno apskrities viešosios bibliotekos senųjų rinkinių istorijai skirtuose straipsniuose [29; 30; 31; 32].

Naujų žinių apie institucijoms dovanotas XIX a. pradžios asmenines bibliotekas arba pavienes jų knygas teikia Arvydo Pacevičiaus parengta ir 2010 m. publikuota *1792–1832 m. dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga* [44]. A. Pacevičius pirmasis savo studijoje atkreipė dėmesį į dovanotų asmeninių bibliotekų knygų institucionalizavimo procesą: „kaip dovanos virsdavo kolekcijomis, ar įsiliedavo į fondą, t. y., ar buvo apdorojamos, klasifikuojamos, kataloguojamos“ [44, 164]. Tai naujas, Lietuvoje iki šiol nevykdytas asmeninių bibliotekų tyrimo aspektas. Mokslininkas pabrėžė, kad didesnių knygų rinkinių dovanos „leidžia daryti prielaidą buvus didesnę dovanotojo asmeninę biblioteką ar kitokią kolekciją“ [44, 166] ir, remdamasis minėta dovanų knyga, patikslino žymių XVIII a. antros pusės–XIX a. pradžios Vilniaus bibliofilų (Vincenzo Onufrijaus Herberskio (1783–1826), Jono Sniadeckio (1756–1830),

² Čia nesistengta aprėpti ir paminėti visų pastaruosiu metu (ypač Lenkijoje) vykdomų tyrimų. Lenkijoje išleistas ne vienas specializuotas straipsnių rinkinys ar informacinis išteklius, skirtas šiai temai.

Dovydo Pilchovskio (1735–1803), Jozefo Franko (1771–1841) ir kitų asmeninių bibliotekų dydį [44, 168–181].

Rimtas pagrindas tolesniems ir gilesniems asmeninių bibliotekų tyrimams yra tokių iškilų asmenybių kaip bibliofilo ir švietėjo Stanislovo Didžiulio (1850–1927) ir tautos patriarcho Jono Basanavičiaus (1851–1927) rekonstruoti ir publikuoti asmeninių bibliotekų katalogai [50; 16]. XVI–XVII a. LDK asmenines bibliotekas reprezentuoja rekonstruoti *Bibliotheca Sapiehana* – LDK kanclerio, Vilniaus vaivados ir LDK didžiojo etmono Leono Sapiegos (1557–1633) ir trijų jo sūnų surinkta biblioteka, jauniausiojo sūnaus, LDK pakanclerio Kazimiero Leono Sapiegos (1609–1656) testamentu 1655 m. užrašyta Vilniaus jėzuitų akademijai (3 tūkst. knygų). 2010 m. Vilniaus universiteto biblioteka publikavo šios bibliotekos išlikusių knygų katalogą [4]. Jame iš viso aprašytos 249 pavadinimų Sapiegų knygos (306 saugomos Vilniaus universiteto bibliotekoje, 21 – Ukrainos nacionalinėje V. Vernadskio bibliotekoje, 11 – Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge, trys – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, po dvi – Tartu universiteto bibliotekoje ir LDK valdovų rūmuose)³. Šis katalogas tęsia lenkų knygotyriminės Alodios Kaweckos-Gryczowos (1903–1990) tradiciją – viso jos gyvenimo triūsą apvainikavusį rekonstruotą Žygimanto Augusto (1520–1572) bibliotekos katalogą [19]. Jame bibliografiškai aprašytos 958 Žygimanto Augusto bibliotekos knygos, bet išlikusių jų tėra tik 590 (Vilniaus universiteto bibliotekoje saugoma 14 Žygimanto Augusto bibliotekos knygų, 20 pavadinimų veikalų, viena knyga yra Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje). Regis, tuo pat metu kaip A. Kaweckos-Gryczowos katalogas, buvo rengtas ir dalies karališkojo Žygimanto Augusto knygų rinkinio, dabar saugomo Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge, katalogas (97 knygos, 82 pavad.), išleistas kiek vėliau (1994; sudarytoja E. Saveljeva) [62].

Kaip senųjų LDK asmeninių bibliotekų informacinis šaltinis svarbus yra 2004 m. išleistas biografijų žodynas *Lietuvos knygos veikėjai* [26], teikiantis enciklopedinių žinių apie senųjų asmeninių bibliotekų savininkus ir jų bibliotekas. Šiame žodyne patikslinta, dažnai *de visu* patikrinta ir atnaujinta informacija apie tokius istorinių bibliotekų savininkus bibliofilus ir išlikusias jų

³ Jau katalogą išleidus, duomenų apie išlikusias Sapiegų knygas padaugėjo. Dabar žinoma, kad po vieną *Bibliotheca Sapiehana* knygą dar saugoma Lietuvos istorijos instituto bibliotekoje, Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje ir Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt Peterburge. Plačiau žr. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Sapiegos Lietuvos knygos kultūroje. Iš *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės...*: Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai: tarptautinės parodos katalogas. Vilnius, 2012, p. 156.

knygas, kaip Georgijus Albinijus, Valerijonas Protasevičius, Eustachijus Valavičius, Kazimieras Jonas Vaišnoravičius, Jonas Karolis Chodkevičius, Adomas Chreptavičius, Jokimas Liutauras Chreptavičius, Augustas Liudvikas Becu, Konstantinas Kazimieras Bžostovskis ir kt.

Minėtini pastarųjų metų tarptautiniai projektai, skirti iškilų LDK gimiinių – Radvilų ir Sapiegų – virtualioms bibliotekų rekonstrukcijoms (tiesa, inicijuoti ne Lietuvos, o gretimų šalių knygos tyrėjų). Nesvyžiaus Radvilų ordinacijos dokumentinis paveldas 2009 m. įtrauktas į UNESCO *Pasaulio atminties* registrą. Tai vienas didžiausių dokumentų kompleksų ne tik LDK kultūros istorijoje, bet ir apskritai Rytų ir Vidurio Europos istorijoje. Šiuo metu Nesvyžiaus rinkiniai išsklaidyti po Baltarusijos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos, Lietuvos bibliotekas ir archyvus. UNESCO inicijuoto ir palaikomo projekto tikslas – sukurti vieningą informacinį išteklių apie išlikusią šios bibliotekos paveldą. Pradėtas kurti virtualus suvestinis katalogas ir muziejinių vertybių registras. Projekte aktyviai dirba K. Estreicherio bibliografijos institutas Krokovoje, sudaręs *Radvilų Nesvyžiaus ordinacijos bibliotekos* duomenų bazę. 2009 m. išleista UNESCO finansuota kompaktinė plokštelė *Radvilų giminės dokumentinis paveldas* [61], joje faksimiliškai pateikti Radvilų bibliotekos rankraštiniai katalogai – iš viso 36 bylos iš Varšuvos senųjų aktų archyvo, Baltarusijos nacionalinio istorijos archyvo ir Baltarusijos nacionalinės bibliotekos. Baltarusijos mokslų akademijos centrinė mokslinė biblioteka išleido bibliotekoje esamų Nesvyžiaus ordinacijos Radvilų bibliotekos XV–XVI a. knygų (27 pavad.) katalogą [58]. Lietuvoje Nesvyžiaus Radvilų bibliotekos knygų kompleksiskai nėra išlikusių, pavienių yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Vilniaus universiteto bibliotekose, Kazio Varnelio namuose-muziejuje (plačiau apie tai žr. [37]).

Virtualiai rekonstruoti užsimota taip pat ir Sapiegų giminės bibliotekas. Šią idėją iškėlė Baltarusijos nacionalinė biblioteka Minske, iniciatyvą palaiko ir finansuoja UNESCO. 2010 m. suburta tarptautinė projektą koordinuojanti taryba (Baltarusijos, Rusijos, Lenkijos, Lietuvos atstovai), 2011 m. Baltarusijos nacionalinė biblioteka išleido kompaktinę plokštelę *Sapiehana: Sapiegų giminės knygų rinkinys* (*Сапегіана: кніжнае сабранне рода Сапег*). Joje keli šimtai Sapiegų knygų iš Rusijos nacionalinės bibliotekos Sankt Peterburge aprašų (su kai kurių knygų visateksčiais vaizdais), literatūros apie Sapiegas bibliografija (parengė Bresto apskrities viešoji biblioteka), Sapiegų ikonografija.

Verta taip pat prisiminti, kad 2009 m. UNESCO finansavo bendrą Baltarusijos ir Ukrainos knygotyriminkų projektą – Chreptavičių knyginio paveldo

pristatymą kompaktine plokštele *Chreptavičių biblioteka* [59]. Joje publikuoti du straipsniai apie Chreptavičių dokumentinį paveldą, Ščiorsų bibliotekos katalogas ir keli senieji Chreptavičių bibliotekos rankraščiai (jie pateikti faksimiliškai): Ptašickio 1898 m. sudarytas Ščiorsų bibliotekos rankraščių dokumentų katalogas; 534 lapų rankraštinis XVI a. LDK statutas; rankraštinis XIX a. 617 puslapių Chreptavičiaus bibliotekos katalogas; vilniečio bajoro, Oršos vėliavininko Mikalojaus Mlečkos (Nikolaj Mleccko) *Užrašų knyga*, rašyta 1623–1635 metais (vadinamoji *Silva rerum*).

Čia apžvelgta istorinių Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimų istoriografija netaiko būti išsami. Ji šiuo atveju pravarti kaip pagrindas kalbėti apie šių bibliotekų tyrimų metodologiją: kaip, kokius metodus taikant, vyksta senųjų Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimai (remsimės jau minėtomis pastarųjų metų publikacijomis). Kurie šių bibliotekų tyrimo būdai naudoti dažniausiai, kurie pasirodė efektyviausi?

METODOLOGINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

LDK senųjų asmeninių bibliotekų paveldas dėl istorinių kataklizmų išliko labai negausus, todėl knygotyrininkai pagal šiuo metu išlikusias (išaiškintas) ar tik iš šaltinių žinomas istorinių bibliotekų knygas yra bandę apibrėžti hipotetines (galimas) buvusių asmeninių bibliotekų apimtis (dydį). Tad koks senosios istorinės asmeninės bibliotekos dydis galėtų būti įvardijamas kaip faktas, leidžiantis apibrėžti ją kaip knygų rinkinį ar asmeninę biblioteką *in corpore*? Lenkų knygotyrininkai yra pasiūlę laikytis tokios sutartinės nuostatos registruojant istorines knygų kolekcijas:

- XV–XVI amžius – 5 knygos,
- XVII amžius – apie 20 knygų,
- XVIII amžius – 50 knygų,
- iki XIX a. vidurio – 100 knygų,
- po 1863 metų – 300 knygų,
- XX a. – 1000 knygų [71].

O ar negalima atvirkštinė rekonstrukcija? Jeigu, tarkime, žinome išlikusias penkias XVI amžiaus asmeninės bibliotekos knygas, ar galime hipotetiškai nusakyti buvusios bibliotekos (knygų rinkinio) dydį? Tokių bandymų sutartiniu būdu apibrėžti istorinių bibliotekų dydį būta. 1995 m. sausio 11 dieną vykusioje konferencijoje „Martyno Mažvydo skaitymai“ Juozas Tumelis pranešime „Vyskupo Povilo Algimanto Alšėniškio biblioteka“ kalbėdamas apie

tris identifikuotas P. A. Alšėniškio asmenines knygas (viena, paženklinta ekslibriso ir superekslibriso, saugoma Krokuvos Jogailaičių bibliotekoje [21, 24, nr. 7–8], antra surasta Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centre, trečioji žinoma iš knygos dedikacijos P. A. Alšėniškiui), teigė, kad kiekviena mus pasiekusi XVI a. knyga signalizuoja buvus dešimteriopai didesnę biblioteką, o pagal savo informacinę reikšmę viena XVI a. knyga prilygsta penkioms XVII a. knygoms. A. Pacevičius rašo, kad „XIX a. Lietuvoje didelė biblioteka, atsižvelgiant į knygų kainas ir paplitimą visuomenėje, galima laikyti 200–300 tomų rinkinį. Tačiau didelės bibliotekos apibrėžimas tebėra knygotyryninkų diskusijų objektas.“ [44, 167] Taigi, istorinių asmeninių bibliotekų dydžio klausimas specialiau Lietuvoje nagrinėtas nebuvo, jis tebelaukia tyrėjų dėmesio.

Kalbant apie asmeninių bibliotekų tyrimus ir galimą tokių bibliotekų rekonstrukciją pirmiausia tektų paminėti, kokiais bendraisiais moksliniais principais tokie tyrimai remiasi, o taip pat išskirti dažniausiai taikomus specialiuosius tyrimo metodus.

Knygos ir bibliotekų istorijos tyrimuose dažniausiai naudojamosi bendramoksliniais (analitiniu teminiu, struktūriniu tipologiniu), istorijos (istoriniu lyginamuoju, aprašomuoju, euristiniu, kiekybinės analizės), knygotyros (bibliografiniu, poligrafiniu, tipografiniu, tipologiniu) ir specialiaisiais metodais. Specialiesiems priskirtini šaltinių analizės (kitaip – archyvinis, t. y. paremtas archyvinių šaltinių tyrimu), paleografinis, vandenženklų, bibliopeginis (įrišų tyrimo), tipografinis, bibliografinis ir kt.

Rusų knygotyryninkė Nadežda Bessonova, tyrusi Rusijos Samaros-Simbirsko regiono XVIII a.–XX a. pradžios asmeninius knygų rinkinius, istorinių bibliotekų tyrimuose išskiria keturis žiūros aspektus (pjūvius) [82]. Pirmiausia ji akcentuoja savo tyrime naudotą personologinį aspektą (pjūvį), kai asmeninė biblioteka tiriama asmenybinio pagrindu: kaip ji radosi, augo ir brendo, kokie jos kūrėjo bibliofilo asmenybės bruožai nulėmė tokios bibliotekos formavimą ir kaip ji, originalus jos savininko kūrinys, veikė jį patį⁴. Asmenines bibliotekas galima tirti ir kitu aspektu – kognityviuoju, kuomet asmeninės bibliotekos turinys tiriamas pagal mokslo šakas teminiu, chronologiniu ir kt. parametrais. Kiekybinės asmeninių bibliotekų analizės pjūvis leidžia įvertinti asmeninės bibliotekos „svorį“ visuomenėje, tokios bibliotekos reikšmę ir vaidmenį kultūros istorijoje. Lyginamuoju istoriniu aspektu galima analizuoti

⁴ Analogija šiam tyrimo aspektui Lietuvoje galėtų būti autorės monografija *Bibliofilija kaip asmenybės raiška* [69].

bibliofilijos ir asmeninių bibliotekų raidą. Ketvirtasis pjūvis – aksiologinis – leidžia pažvelgti į asmeninę biblioteką istorinės vertės aspektu, įvertinti ją iš dabarties perspektyvos. Visus šiuos tyrimo pjūvius (aspektus) N. Bessonova įgyvendino taikydama multiprofilinio modeliavimo metodą. Be to, knygotyriminė savo istorinių asmeninių bibliotekų tyrimą pagrindė keturiais tyrimo principais (metodais). Pirmąjį įvardijo kaip šaltinių analizės principą (*принцип источниковедческого хронологического анализа*), padėjusį jai chronologiškai išskirti kelis tiriamų asmeninių bibliotekų formavimosi etapus, antrąjį – kaip tarpininkiškumo principą (*принцип опосредованности*), kuomet knygų kolekcija traktuojama kaip knygų savininko bibliofilo vidinio pasaulio atspindys. Trečiasis principas – vizualiosios bibliotekų fondų apžiūros – pagrįstas asmeninių knygų kolekcijų išorinių skiriamųjų ypatybių (herbiniai įrišai, superekslibrisai, inventoriniai numeriai, lipdės ir kt.) tyrimu *de visu*. Ketvirtasis – knygotyriminės euristikos – principas grindžiamas „trūkstamosios grandies“ ieška, kai būtina surasti trūkstamą asmeninės knygų kolekcijos dalį arba atskirus jos egzempliorius, nustatyti leidinių retumo priežastį. Kartais tai padaryti itin svarbu, todėl telkiamasi spausdintiniai šaltiniai (bibliografinės rodyklės, biografiniai žodynai, spausdintiniai katalogai, asmeninių rinkinių katalogai), archyviniai fondai ir kt. Asmeninės kolekcijos gali būti tiriamos ir genealoginiu aspektu. Jis svarbus sisteminant informaciją apie asmeninių bibliotekų savininkus, sekant asmeninių knygų rinkinių migraciją, jis padeda nustatyti kolekcijų formavimo kelius, regioninių bibliotekų knygų rinkinių formavimo branduolius.

Kaip matome, N. Bessonovos taikyti asmeninių bibliotekų istorijos tyrimų metodai gana universalūs, juos naudoja ir Lietuvos tyrėjai. Vis dėlto atskirai norėtųsi pabrėžti bibliografinio metodo svarbą. Jo taikymo esmė – kruopštus kiekvieno leidinio (knygos, periodinio, kartografinio leidinio, smulkiosios spaudos ir kt.) egzemplioriaus tyrimas *de visu*, aiškinantis kiekvieno jų specifiką ir išsamiai tą specifiką fiksuojant moksliniame senųjų leidinių bibliografiniame apraše. Knygos (ir kultūros apskritai) istorijai svarbus ne tik pats leidinio išspausdinimo faktas, bet visų galimai išlikusių egzempliorių kruopštus ištyrimas *de visu*, parengiant specialų bibliografinį aprašą, kuriame būtų nurodyti kiekvieno leidinio egzemplioriaus savitumai: apdaro (įrišo) ypatybės (pagrindas: medis, kartonas, naudotas popierius, pergamentas ir kt.; įrišimo medžiaga: oda, naujas pergamentas, naudotas pergamentas, popierius, dirbtinė oda, gobelenas ir kt.), egzemplioriaus defektai, paginacijos klaidos, knygos nuosavybės ženklai (rankraštiniai įrašai, ekslibrisai, superekslibrisai, antspaudai,

lipdės), marginalijos ir kt. Taip aprašyta kiekviena senoji knyga tampa nepakartojama (senajai knygai dubletiškumo sąvoka netaikoma), individualiai ir originaliai liudijanti savo funkcionavimą visuomenėje (socialumą). Taip atskleistą egzemplioriaus specifiką įmanoma padaryti visiems prieinamą. Šis metodas plačiai taikomas atminties institucijose publikuojant senųjų leidinių katalogus ir yra atminties institucijų specialiųjų padalinių (dažniausiai Retų spaudinių skyrių) kasdienio darbo pagrindas. Egzempliorinis bibliografinis *de visu* tyrimas reglamentuotas tarptautinio standarto *ISBD(A): Senųjų (antikvarinių) monografinių leidinių tarptautinis bibliografinis aprašas* [72].

Retrospektiškai peržvelgus jau atliktus Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimus (žr. priedo lentelę), galime konstatuoti, kokius tyrimo metodus taikant šie tyrimai vykdyti dažniausiai, kurie yra rezultatyviausi.

SPECIALIEJI ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ TYRIMO METODAI

Istorinių bibliotekų tyrimams itin svarbus šaltinių analizės metodas. Pagal tai, kokius tyrimo šaltinius tyrėjas naudoja, šis metodas dar skirstytinas į archyvinį, proveniencinį ir mišrųjį. Šį rūšinį skirstymą būtų galima įvardyti kaip specialiųjų tyrimo įrankių (būdų) pasirinkimą. Jų išskyrimo pagrindas – istorinių šaltinių dislokavimo vieta. Ji nevienalytė. Archyvinių sąrašų, testamentų, korespondencijos ir kt. telkiniai sukaupti instituciniuose, žinybiniuose archyvuose, bibliotekų rankraščių skyriuose. Knygos nuosavybės ženklai randami tik pačiose knygose. Atskirti nuo knygos, tokie nuosavybės ženklai netenka tyrimo šaltinio statuso: ekslibrisas, išplėštas iš knygos, jau nebegali paliudyti leidinio, kuriame buvo įklijuotas, funkcionavimo visuomenėje kelio, nors pats savaime išlieka mažąja grafikos forma ir gali būti istoriniu ir kitais požiūriais vertingas kaip dokumentinio paveldo objektas. Knygos ženklų tyrimams būtinas darbas *de visu*, tad šie tyrimai natūraliai koncentruojasi bibliotekų specialiosiose skyriuose (rankraščių, retų spaudinių). Dabar kiek atidžiau stabelkime prie kiekvieno iš trijų minėtų tyrimo būdų.

Archyvinis (metaduomenų) asmeninių bibliotekų tyrimo būdas pagrįstas archyvinių dokumentinių šaltinių naudojimu, kuomet archyvinė medžiaga (rankraštiniai bibliotekų katalogai, turto inventoriai, testamentai, korespondencija ir kt.) tampa žinių apie tiriamą istorinę biblioteką šaltiniu. Taip dar prieš beveik porą šimtų metų Joachimasis Lelewelis, remdamasis Lietuvos Metrikos 223 knygoje esamu turto registru – knygų sąrašu, šias knygas kva-

lifikavo kaip asmeninę biblioteką, tiesa, klaidingai ją priskyres Žygimantui Senajam. Po Konstantino Jablonskio [15] ir ypač Kęstučio Gudmanto publikacijų [13] galime kalbėti apie Vilniaus vaivados ir LDK kanclerio Alberto Goštauto turėtą didelę asmeninę biblioteką (identifikuota apie 90 knygų, bet knygos išaiškintos iš tik fragmentinio archyvo dokumento, taigi biblioteka turėjo būti daug didesnė).

Remdamasis vien archyvuose surastais asmenų testamentais ir genealoginėmis studijomis Edmundas Rimša įrodė egzistavus trijų kartų XVI a. LDK valstybės ir kultūros veikėjų (Mykolo Lietuvio, jo sūnaus Venclovo Agripas, jo posūnio Elijo Pelgrimovijaus ir šio seserėno Jono Gradausko) šeimos biblioteką [47] (išlikusių ar išaiškintų šių bibliotekų knygų kol kas neturime). Ingė Lukšaitė, publikavusi Baltarusijos centriniam istorijos archyve surastą vieno iš XVI a.–XVII a. pradžios LDK reformacijos vadovų S. Risinskio (m. 1625) asmeninės bibliotekos sąrašą (822 pavadinimų knygos, 906 tomai, iš viso apie 1000 knygų) [28], į LDK bibliotekų istoriją įtraukė išpūdingo dydžio asmeninės bibliotekos funkcionavimo ir apskritai išskirtinį Vilniaus kultūros istorijos faktą (tūkstantiniu dydžiu šiai bibliotekai galėjo prilygti nebent valdovo Žygimanto Augusto sukauptoji biblioteka). Zigmanto Kiaupos publikacijoje apie XVI–XVIII a. Kauno miestiečių knygas, minimas įvairiuose turto sąrašuose, inventoriuose, dalybų ar varžytinių aktuose (31 dokumentas), sužinome apie 31 knygų rinkinį; šiuose rinkiniuose buvę nuo kelių iki 20 knygų [20]. Tai itin vertinga informacija, gaila tik, kad žemųjų sluoksnių asmeninės bibliotekos, be šios publikacijos, menkai tetirtos. Kartais asmeninių bibliotekų tyrimams vertingi tampa kad ir menki patikslinimai. Štai naujai pažvelgti į Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus asmeninę biblioteką ir ypač jo Vilniaus jėzuitų kolegijai dovanotas knygas padėjo Dariaus Antanavičiaus publikuotas vyskupo Valerijono Protasevičiaus testamentas [66].

Archyvinių dokumentų kaip šaltinio patikimumas neginčytinas. Vis dėlto absoliutinti šio tyrimo būdo irgi nevertėtų. Tarkim, archyviniai šaltiniai (inventoriniai sąrašai, katalogai, testamentai, korespondencija ir kt.) paliudija patį asmeninės bibliotekos buvimo faktą, bet negali pasekti tolesnio bibliotekos likimo. Tiiu Reimo įrodė, kad, nepaisant bibliotekų ir skaitymo draugijų rankraštinų katalogų, kaip knygų nuosavybės ir privačių bibliotekų tyrimo šaltinio, patikimumo, jis turi ir trūkumų: „vien dovanoto rinkinio pagrindu neįmanoma nustatyti tikrosios privačių bibliotekų apimties ir dydžio bei rekonstruoti jų formavimosi proceso“ [77]. Estų knygos istorikė, ištyrusi įvairius XVII–XVIII a. nuosavybės inventorius su nurodytais knygų sąrašais,

išsakė kitą vertą dėmesio įžvalgą: XVII ir XVIII a. inventoriuose beveik neaptinkama, o jeigu surandama, tai labai retai, tokių leidinių kaip katekizmai, elementoriai, kalendoriai, žurnalai. Jie tiesiog nebūdavo registruojami, matyt, laikant šio žanro leidinius nevertingais [77, 247]. Taigi inventoriai irgi nėra visapusiškai universalus skaitymo ir asmeninių bibliotekų istorijos rekonstrukcijos šaltinis. Jis paliudija patį asmeninės bibliotekos (ar knygų rinkinio) buvimo faktą, bet negali suteikti žinių apie tolesnį bibliotekos likimą.

Proveniencinis asmeninių bibliotekų tyrimo (taip pat ir rekonstrukcijos) metodas paremtas knygos nuosavybės ženklų tyrimais. Taikant šį asmeninių bibliotekų tyrimo įrankį knygos kilmė liudijama rankraštiniais nuosavybės įrašais, ekslibrisais, supereklibrisais, antspaudais, lipdėmis (lot. *provenio* – ateiti, *provenientio* – kilmė). Šie knygos nuosavybės ženklai ir patys gali būti tyrimo objektas (knygos ženklų tipologija, identifikavimo metodika, sukūrimo istorija, meniškumo aspektai ir kt.), bet knygos istorijoje, taip pat bibliotekų bei skaitymo istorijoje jie tampa vienu iš patikimiausių tyrimo šaltinių, galinčiu pateikti tikros kompleksinės informacijos apie privačių ir institucinių bibliotekų, skaitybos ir apskritai knygos istoriją. Kitaip nei archyviniai dokumentiniai šaltiniai, kaip tik knygos nuosavybos ženklai akivaizdžiai parodo knygos sklaidą visuomenėje, fiksuoja knygos migravimą iš vieno rinkinio į kitą ir t. t. Tai yra vienas didžiausių šios tyrimo šaltinių grupės privalumų.

Specialesnių teorinių darbų apie proveniencinio tyrimo taikymą knygotyroje, bibliotekininkystėje ir kt. humanitariniuose moksluose (išskyrus knygos ženklų tyrimo tematiką apskritai) Lietuvoje nebuvo skelbta. Straipsniai knygos ženklų tyrimo tematika, kurių yra nemažai, išsibarstę įvairiuose periodiniuose leidiniuose, jų istoriografija iki 2002 m. apibendrinta Jolitos Steponaitienės apžvalgoje [80]. Ši tyrimų tema Lietuvoje pradėta labiau nagrinėti XX a. aštuntame dešimtmetyje. Tai sietina su aktyviu ekslibristų judėjimu (Vincas Kisarauskas, Alfonsas Čepauskas ir kt.). Jų iniciatyva vienu tuometės Lietuvos TSR savanoriškos knygos bičiulių draugijos, veikusios nuo 1974 m., veiklos barų buvo ir senųjų knygos ženklų registravimas mokslinėse bibliotekose. Kaip tik tuo metu Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje pradėta sudarinėti knygos ženklų kartoteką, dabar išaugusią į vieną didžiausių tokio tipo informacinių bazių Lietuvoje. Lenkijoje apie proveniencijų tyrimus imta rašyti jau XX a. trečiame dešimtmetyje, o nuosekli tyrimų istoriografija išdėstyta Marianos Czapnik straipsnyje [70].

Proveniencinis tyrimas – tai daugiau nei vien knygos tyrimas *de visu*. Knygos nuosavybės ženklai teikia kur kas daugiau ir platesnės informacijos apie

tiriamą asmeninę biblioteką. Tarkim, ekslibriso ar supereklibriso buvimo faktas liudija buvus nemažą asmeninę biblioteką – dėl keleto knygų ekslibrisas, juolab supereklibrisas, neužsakinėjimas (tai finansiškai brangus knygos ženklas). Arba toks elementarus dalykas kaip, tarkim, skaitmens (numerio) pažymėjimas knygos lipdėje kartais gali paliudyti bibliotekos dydį. Antai lipdė su joje įrašytu 150 numeriu patvirtina, kad bibliotekoje turėję būti ne mažiau kaip 150 knygų. Iš Motiejui Valančiui priklausiusios knygos jo ranka antraštiniame lape įrašyto įrašo *Oddzial II / No60* Tomas Petreikis nustatė ne tik vyskupo asmeninės bibliotekos dydį, bet ir patvirtino asmeninėje bibliotekoje buvus keletą skyrių („Sprendžiant iš šio įrašo, galima manyti, kad Žemaičių vyskupo biblioteka Varniuose tikriausiai buvo laikoma dviejose spintose, o antroji, matyt, turėjo mažiausiai 60 veikalų.“ [45]), t. y. įrašas patvirtino tam tikrą asmeninės bibliotekos sandarą, tvarką.

Provenienciniu būdu buvo identifikuotos knygos iš tokių žymių LDK asmeninių bibliotekų, kaip Valerijono Protasevičiaus, Eustachijaus Valavičiaus, Merkelio Giedraičio, Jono Karolio Chodkevičiaus, Konstantino Kazimiero Bžostovskio [9], buvo patikslinta informacija apie šių bibliotekų išlikusių knygų skaičių, o kartu paneigti ir kai kurie istoriografijoje paplitę faktai. Tarkim, vien žinia apie šiuo metu žinomas 14 išlikusių Georgijaus Albinjaus bibliotekos knygų (saugomos Vilniaus, Varšuvos, Sankt Peterburgo, Tartu universitetų bibliotekose, Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge, Ukrainos nacionalinėje bibliotekoje Kijeve ir Gardino valstybiniame istorijos muziejuje) rodo, kad ši biblioteka, kaip neva eretiška, sudėginta nebuvo. Pagal knygos nuosavybės ženklus Irena Balčienė 1998 m. identifikavo Vilniaus arkidiakono Juzefo Jasinskio (m. 1560) bibliotekos devynių pavadinimų knygas. Išleidus Vilniaus universiteto bibliotekos paleotipų katalogą (2003) ir Kauno bibliotekose esamų XV–XVI a. knygų katalogą (2006), dabar turime informacijos apie dar 12 J. Jasinskio turėtų knygų (iš viso žinoma 21 knyga). Taigi fiksuojant kiekvienos istorinės asmeninės bibliotekos knygos nuosavybės ženklus tokios bibliotekos istorija sudėliojama (atkuriama) nelyg įvairiaspalvė mozaika.

Suprantama, proveniencinis metodas pats savaime irgi nėra panacėja tiriant senąsias asmenines bibliotekas. Pirmiausia, proveniencinis tyrimas – tai ypatingo kruopštumo ir specialaus tyrėjo pasirengimo reikalaujantis asmeninių bibliotekų tyrimo kelias. Visus šio metodo taikymo sunkumus ir kliūtis bei pačią tyrimo metodiką išsamiai yra aptarusi lenkų knygotyryninkė Maria Sipayllo [79]. Pagaliau proveniencinio metodo taikymo laukas labai susiaurėja jau vien

dėl to, kad dalis visų išlikusių knygų yra „švarios“, t. y. neturi jokių proveniencinių ženklų. Vienas žinomiausių proveniencijų tyrėjų Davidas Pearsonas, išleidęs itin naudingą proveniencinių tyrimų vadovą [76], teigia: „Remdamasis savo darbo su istorinėmis bibliotekomis patirtimi galiu pasakyti, kad beveik pusė visų knygų neturi jokių įrašų ar kitokių knygos ženklų, liudijančių knygų savininkus“ [75, 5]. Tai galėtų patvirtinti ir Lietuvos bibliotekų Retų spaudinių skyrių darbuotojai. Kodėl taip atsitiko? Pirmiausia, visais laikais buvo (ir dabar yra) knygų savininkų puristų, nenorinčių ir neleidžiančių niekam nieko knygoje žymėti ar rašyti. Laikomasi nuostatos, kad knyga yra kūrinys, itin tausotinas artefaktas ir bet koks įrašas joje yra neleistina intervencija. Toks požiūris būdingas daliai bibliofilų. Jie dažnai neižymi ne tik itin brangių bibliofilinių leidinių, bet stengiasi labai korektiškai bendrauti ir su visomis kitomis savo bibliotekos knygomis: nebraukti, nelankstyti ir t. t. Tai, kad knyga be nuosavybės ženklų lyg ir baigia savo kelio liudijimą, jiems nelabai rūpi. Nemažai tokių ir kitokių sumanių puristų bibliofilų pavyzdžių iš anglų knygos istorijos yra pateikęs Frederickas Adamsas (kartais knyga niekaip neižymima, bet joje įrašoma tiksli knygos įsigijimo data, kaina ir kt.) [65]. Iš lietuvių bibliofilų, nežymėjusių savo knygų, būtų galima minėti Simoną Daukantą (Jurgis Lebedys rašė: „S. Daukantas, mėgdamas gražiai įrištas knygas, taip jas brangino, kad vengdavo net dėti jose savo parašą, o jei ir pasirašydavo, tai tik kaligrafiškai“ [24, 326]), prezidentą Antaną Smetoną (nors turėjusį ekslibrisą) [74, 284], vieną didžiausių XX a. lietuvių bibliofilų Kazį Varnelį (1917–2010) ir kt., tokių nemažai būta ir ankstesniais laikais.

Remiantis vien provenienciniu metodu, pagal knygų nuosavybės ženklus buvo išaiškintos ir tirtos Mikalojaus Daukšos (1527/38–1613), Juzefo Jasinskio (m. 1560), Jono Karolio Chodkevičiaus (1560–1621), Leono Sapiegos (1557–1633), Jono Stanislovo Sapiegos (1585–1635), Kazimiero Leono Sapiegos (1609–1656), Dominiko Sivickio (XVIII a. II pusė), Antano (1794–1877) ir Eugenijaus (1830–1895) Rönne'ių bibliotekos, didžioji dalis Jono Krizostomo Gintilos (1788–1857) bibliotekos knygų. Peržvelgę asmeninėms bibliotekoms skirtus tyrimus (žr. priedą), matysime, kad proveniencinis tyrimo būdas yra pats populiariausias ir rezultatyviausias istorinių Lietuvos asmeninių bibliotekų tyrimo būdas: iš 20 tyrimų aštuoni atlikti vien tik provenienciniu būdu. Davidas Shaw apibendrinamas proveniencinio metodo privalumus teigia: „Šiandien provenienciniai tyrimai gali atsakyti į platesnius skaitymo istorijos klausimus, tokius kaip knygų priklausomybė įvairių socialinių sluoksnių atstovams, moterų turėtos knygos ankstyvuojų spaudos laikotarpiu, politikos

veikėjų laisvalaikio lektūra, netradicinės tematikos knygos bažnyčių bibliotekose, knygos, padariusios poveikį literatūros istorijai.“ [78, 158]

Mišriuoju asmeninių bibliotekų tyrimo būdu laikomas toks būdas, kai naudojami keli asmeninių bibliotekų rekonstrukcijos įrankiai – dažniausiai ir dokumentinis archyvinis, ir proveniencinis (Žygimanto Augusto [19], Jono Krizostomo Gintilos [40; 41; 42], Motiejaus Valančiaus [38; 43], Simono Daukanto [24], Jurgio Platerio [18], Stanislovo Didžiulio [25; 50], Jono Basanavičiaus [35; 16] ir kt. asmeninių bibliotekų tyrimo atvejai). Archyviniai dokumentai (inventoriai, knygų sąrašai ir kt.) fiksuoja patį faktą, o knygų nuosavybės ženklai patvirtina turėtų knygų sklaidos kelius ir pan. Kartais pritrūksta informacijos apie archyvinius šaltinius arba dar blogiau – jie žinomi, bet būna pradingę, šiuo metu nebeegzistuoja arba dar neidentifikuoti. Tarkim, istoriografijoje minima, kad Kazimiero Leono Sapiegos 1655 m. testamentu perduoda 3 tūkst. knygų dovana Vilniaus jėzuitų akademijos bibliotekai turėjo surašytą atskirą knygų sąrašą. Aloizas Miszoltas rašė: „Šios [t. y. K. L. Sapiegos dovanos] labdaros knygų sąrašą, surašytą atskiruose lapuose, saugome, vadindami jį „Bibliotheca Sapiehana“, o paveikslą, kur šis geradaris pavaizduotas visu ūgiu, laikome pakabinę knygų saugykloje.“ [34] Deja, dabar apie dovanojimo sąrašo egzistavimą neturime jokių žinių, o jis iš esmės kitaip nušviestų, praplėstų ir patikslintų šios vienos didžiausių LDK didikų bibliotekų istoriją. Pustrečio šimto Sapiegų knygų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekoje, buvo išaiškintos provenienciniu būdu.

Atkurti bibliotekos vaizdą galima mėginti ir remiantis bendra asmens gyvenimo ir kūrybos analize. Tai pavyko padaryti Vladui Žukui: jis atkūrė Dionizo Poškos [56], Mikalojaus Akelaičio [57] ir Andriaus Vištelio-Višteliausko [54] asmenines bibliotekas pagal laiškus, jų kūriniuose minimas ir cituojamas knygas bei kitus su šiais asmenimis susijusius dokumentus. Žinoma, toks rekonstrukcijos būdas turi itin daug pavojų. Labiausiai krentantis į akis trūkumas – netikslumas. Tarkim, mėgindamas rekonstruoti A. Vištelio asmeninę biblioteką ir neturėdamas jokių išlikusių tos bibliotekos knygų, remdamasis vien A. Vištelio korespondencija, V. Žukas buvo priverstas operuoti tokiomis frazėmis kaip „tikriausiai turėjo“, „turėjo (citavo)“, „buvo skaitęs ir tikriausiai turėjo“, „minėjo“ ir kt., t. y. hipotetiškai interpretuoti korespondencijoje minimus leidinius. Tuomet ir straipsnio pavadinimas „Andriaus Vištelio biblioteka“ tampa netikslus. Iš tikrųjų autorius pateikė A. Vištelio skaitybos, bendrojo asmenybės išprusimo, apsiskaitymo, o ne rekonstruotos asmeninės bibliotekos vaizdą. Taigi šis metodas parankus asmeninės bibliotekos naudojimo (tarkim,

skaitymo intensyvumo), apskritai skaitybos tyrimams pagrįsti, bet negali paliudyti asmeninės bibliotekos sudėties ir kt. dalykų.

IŠVADOS

Išnagrinėję, kas senųjų asmeninių bibliotekų tyrimo srityje jau yra nuveikta Lietuvoje, galime konstatuoti, kad senųjų asmeninių bibliotekų tyrimų baruose turime tam tikrą įdirbį, bet, turint prieš akis bendrąją Lietuvos kultūros istorijos tyrimo situaciją, norėtusi, kad ir šioje – asmeninių bibliotekų tyrimo – srityje būtų nuveikta daugiau ir sparčiau einama į priekį. Paaiškėjo, kad šios temos tyrimai šiuo metu tebedomina kultūros istorikus (K. Gudmantas, I. Lukšaitė, Sigitas Narbutas ir kt.), knygos ir bibliotekų istorijos tyrėjus (A. Pacevičius, Asta Miltenytė, S. Lužys), knygotyrininkus (D. Kaunas, T. Petreikis, A. Braziūnienė, N. Lietuvninkaitė, D. Narbutienė) ir kt. sričių humanitarus. Tyrėjų ratą reiktų plėsti, aktyviau įtraukiant į šios temos tyrimus jaunosius mokslininkus, aukštųjų mokyklų magistrantus ir kt.

Asmeninių bibliotekų tyrimai neatsiejami nuo institucinių bibliotekų tyrimų – daugelio institucinių bibliotekų pradžia siejama su asmeninių bibliotekų donacijomis: knyga, buvusi asmeninio rinkinio dalis, dažnai po kiek laiko tampa institucinio rinkinio (fondo) vienetu. Verta pabrėžti esminį šias bibliotekų rūšis skiriantį bruožą – tai palyginti trumpas vienu (asmeninių bibliotekų ar knygų rinkinių) ir ganėtinai ilgas kitų (institucinių bibliotekų) gyvavimo tarpsnis. Asmeninė biblioteka *in corpore* egzistuoja tol, kol gyvas jos kūrėjas – knygų savininkas ir jų naudotojas. Asmeninės bibliotekos amžius lygus žmogaus gyvenimo amžiui (kartais – kelių kartų amžiui), o institucinės bibliotekos funkcionuoja ištisus šimtmečius. Šį skirtumą lemia specifinis asmeninės bibliotekos savininko santykis su pačia knyga. Po asmeninės bibliotekos savininko mirties bibliotekos gyvavimo istorija pasikeičia: biblioteka arba perduodama (dovanojama, parduodama) institucinei bibliotekai (ar kitai atminties institucijai – muziejui, archyvui), arba paliekama įpėdiniams (pasikeičia naujojo savininko santykis su paveldėtomis knygomis), o kartais ir fiziškai išsklaidoma ar net sunaikinama.

Vis dėlto, nors asmeninės bibliotekos gyvavimo amžius palyginti su institucinės bibliotekos yra kelis ar net dešimtis kartų trumpesnis, senųjų asmeninių bibliotekų tyrimai kuo nors esmingai specifiskai nesiskiria nuo institucinių bibliotekų istorijos tyrimų. Ir asmeninių, ir institucinių bibliotekų tyrimų metodai, būdai, principai, šaltiniai iš esmės yra tie patys. Žinoma, asmeninių

bibliotekų knygos yra labiau „prirašinės“, t. y. jose galima rasti daugiau knygos nuosavybės ženklų ar marginalijų. Tai lemia šių bibliotekų prigimtis, bet specialiau šių abiejų rūšių bibliotekų skirtumų nuosavybės ženklų atžvilgiu pagrįsti kol kas negalime: trūksta duomenų, tokie tyrimai nebuvo atliekami.

Nustatyta, kad pagrindinis ir plačiausiai taikomas asmeninių bibliotekų tyrimo šaltinis – knygos nuosavybės ženklai. Šis šaltinis panaudojamas produktyviau mokslinėms bibliotekoms pradėjus sparčiau moksliškai kataloguoti senuosius leidinius, aprašant juos egzemplioriniu principu, išaiškinant kiekvieno egzemplioriaus proveniencijas. Daugiausia patirties šioje srityje yra sukaupusi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, jau nuo XX a. 8-o dešimtmečio registruojanti proveniencinius knygos ženklus (tai V. Kisarausko pradėtų darbų tradicijos tęsa; jo katalogą 1984 m. išleido būtent ši biblioteka). Nuo 1990 m. senųjų knygų proveniencijos fiksuojamos Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriuje. Pagirtina Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos iniciatyva skelbti knygų proveniencijas internete (svetainė „Proveniencijos“), tik gaila, kad šioje svetainėje prisivėlę gana nemažai dalykinių klaidų, vadinasi, šitaip internetu aktyviai transliuojamų plačiai visuomenei. Nustatyta, kad pagrindinis ir plačiausiai taikomas Lietuvos istorinių asmeninių bibliotekų tyrimo metodas – proveniencinis, bet gerų rezultatų pasiekama naudojant mišrųjį tyrimo metodą, irgi plačiai naudotą Lietuvos tyrėjų.

Išnagrinėjus atskiroms senosioms Lietuvos asmeninėms bibliotekoms skirtas publikacijas (žr. priedą) paaiškėjo, kad daugiausia tirtos XIX a. (10 straipsnių) ir XVI a. (šeši straipsniai) asmeninės bibliotekos. Mažiausiai tirtos XVIII a. (vienas straipsnis) ir XVII a. (trys straipsniai) bibliotekos. Į tai reiktų atkreipti dėmesį ateityje planuojant asmeninių bibliotekų tyrimus.

Atskirų publikacijų sulaukusios senosios Lietuvos asmeninės bibliotekos – tai didikams, bajorams, valstybės ir religijos veikėjams (iki XIX a.), XIX amžiaus lietuvių inteligentijos atstovams priklausiusios bibliotekos. Itin trūksta žemųjų visuomenės sluoksnių asmeninių bibliotekų tyrimų, tokių kaip Z. Kiaupos publikacija apie Kauno miestiečių knygų rinkinius (1985), taigi reiktų energingiau inicijuoti bei skatinti ir šios rūšies asmeninių bibliotekų istorijos tyrimus.

Senųjų asmeninių bibliotekų tyrimams pastaruoju metu itin pravertė senųjų knygų rinkinių publikavimas spausdintais katalogais (Vilniaus universiteto bibliotekos elzevyrai, aldai, paleotipai, *Bibliotheca Sapiehana*, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos lituanikos kolekcija, Kauno bibliotekų

XV–XVI a. knygų katalogai). Juose pateiktos proveniencijų rodyklės – patikimas asmeninių bibliotekų rekonstrukcijos šaltinis.

Iš bendrųjų publikuotų asmeninių bibliotekų tyrimų aiškiai matyti, kas artimiausioje ateityje sutelkus jėgas šioje srityje darytina. Atskiro tyrimo (kartu ir rekonstruoto išlikusių išaiškintų knygų sąrašo) prašyte prašosi Merkelio Giedraičio (1536–1609) biblioteka. Jau turint paskelbtus kelis išsamius straipsnius apie J. K. Gintilos asmeninę biblioteką, lauktinas šios asmeninės bibliotekos kompleksinis tyrimas (monografija). Skola tebelieka Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771–1849) asmeninės bibliotekos tyrimai (apie 90 jo turėtų knygų šiuo metu saugoma Vilniaus universiteto bibliotekoje). Laukia įgyvendinama ir prieš ketvirtį amžiaus J. Tumelio išsakytą mintis, kad reiktų aktualinti „į mūsų krašto kultūrą mažai tejaugusį Žygimanto Augusto knygų rinkinį“ [14, 3]. Šios vienos ryškiausių XVI a. Europos valdovų bibliotekos tyrimai, nepasikliaujant vien A. Kaweckos-Gryczowos indėliu, galėtų labiau dominti Lietuvos humanitarus.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ŠALTINIAI

1. AVIŽONIS, Konstantinas. *Nesvyžiaus Radvilų biblioteka XVII a. viduryje* [mašinėraštis]. Kaunas, 1944. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Retų knygų ir rankraščių skyrius, F47, b. 90.
2. BALČIENĖ, Irena. Juzefo Jasinskio asmeninė biblioteka. *Knygotyra*, 1998, t. 34, p. 20–29.
3. *Bibliofilai apie asmenines bibliotekas*. Sudarė Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001. 143 p.
4. *Bibliotheca Sapiehana*: Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinys: katalogas. Vilniaus universitetas; sudarė Aušra Rinkūnaitė; specialioji redaktorė Alma Braziūnienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010. XLV, 649, [1] p.: iliustr., faks. (*Fontes historiae Universitatis Vilnensis*).
5. BIRŽIŠKA, Mykolas. Simono Daukanto biblioteka. Iš *XXVII knygos mėgėjų metraščių*. T. 2. Kaunas, 1937, p. 59–70.
6. BRAZIŪNIENĖ, Alma. *Bibliotheca Sapiehana – europinės LDK kultūros veidrodis = Bibliotheca Sapiehana as a mirror of European culture of the Grand Duchy of Lithuania*. Iš *Bibliotheca Sapiehana*: Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinys: katalogas. Sudarė Aušra Rinkūnaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010, p. VII–XLIII.
7. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Dominiko Sivickio biblioteka. *Tarp knygų*, 1995, vasaris, p. 15–17.

8. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Jono Karolio Chodkevičiaus bibliotekos pėdsakais. *Informacijos mokslai*, 2002, t. 20, p. 100–105.
9. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Konstantinas Kazimieras Bžostovskis, Jonas Karolis Chodkevičius, Adomas Chreptavičius, Jokimas Liutauras Chreptavičius, Valerijonas Protasevičius, Eustachijus Valavičius. Iš *Lietuvos knygos veikėjai*. The workers of the Lithuanian book: biografijų žodynas [elektroninis išteklius]. Sudarytojas Osvaldas Janonis. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, 2004. 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM).
10. CHWALEWIK, Edward. *Zbiory polskie*. Warszawa; Kraków: Wydawnictwo J. Mortkowicza, 1926–1927. 2 t.
11. FEIGELMANAS, Nojus. *Lietuvos inkunabulai*. Vilnius: Vaga, 1975. 496 p.: iliustr.
12. GALAUNĖ, Paulius. Ex-librisas Lietuvoje (XVI–XVII šimtmečiai). *Tauta ir žodis*, 1926, t. 4, p. 607–650.
13. GUDMANTAS, Kęstutis. Alberto Goštauto biblioteka ir Lietuvos metraščiai. *Knygotyra*, 2003, t. 41, p. 9–24.
14. *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*: teminis mokslo darbų rinkinys. Sudaryt. Juozas Tumelis. Vilnius: Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1985. 120 p.
15. JABLONSKIS, Konstantinas. 1510 metų Albrechto Goštauto biblioteka. Iš *Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslinės bibliotekos metraštis, 1958–1959*. Vilnius, 1961, p. 21–25. Tas pats: JABLONSKIS, Konstantinas. *Lietuvių kultūra ir jos veikėjai*. Vilnius, 1973, p. 353–357.
16. *Jono Basanavičiaus asmeninės bibliotekos katalogas*. Sudarė ir parengė Sigitas Narbutas, Daiva Narbutienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008. 888 p.: iliustr.
17. JURGINIS, Juozas. *Renesansas ir humanizmas Lietuvoje*. Vilnius: Vaga, 1965, p. 154–157.
18. KAUNAS, Domas. Jurgio Platerio biblioteka – knygos kultūros ir mokslo paminklas. *Knygotyra*, 2011, t. 56, p. 252–273.
19. KAWECKA-GRYCZOWA, Alodia. *Biblioteka ostatnego Jagiellona*: pomnik kultury renesansowej. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1988. 344 p., 18 iliustr. lap., faks.
20. KIAUPA, Zigmantas. Kauniečių knygų rinkiniai XVI–XVIII a. Iš *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*. Vilnius, 1985, p. 5–12.
21. KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918*. Vilnius: Mokslas, 1984. 222 p.: iliustr.
22. KRAKYTĖ, Asta. Asmeninės Vilniaus akademinės bendruomenės narių knygos rinkinyje *Bibliotheca Academiae Vilnensis*: jų tyrimo ir išlikimo galimybės skaitmeninio amžiuje. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2005/2006*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009, p. 44–62.
23. LEBEDYS, Jurgis. *Mikalojus Daukša*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963, p. 146–157.

24. LEBEDYS, Jurgis. Simono Daukanto biblioteka. Iš LEBEDYS, Jurgis. *Lituanistikos baruose*. Vilnius: Vaga, 1972, t. 1, p. 304–326.
25. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Stanislovas Didžiulis – spaudos draudimo epochos bibliofilas. Iš *Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka: katalogas*. Parengė Nijolė Lietuvninkaitė. Kaunas: Technologija, 2004, p. 7–28.
26. *Lietuvos knygos veikėjai: biografijų žodynas* [elektroninis išteklius]. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, 2004. 1 elektron. opt. diskas.
27. LUKŠAITĖ, Ingė. Protestantiška Vokietijos knyga Lietuvos Didžiosios Kunigaikštysės protestantų bibliotekose XVI–XVII a. *Knygotyra*, 1996, t. 30, p. 7–21.
28. LUKŠAITĖ, Ingė. Salomono Risinskio bibliotekos Vilniuje sąrašas. Iš *Iš Lietuvos bibliotekų istorijos*. Vilnius, 1985, p. 17–45.
29. LUŽYS, Sigitas. Knygos muziejai ir krašto (regiono) kultūros paveldo aktualizavimas. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 54–61.
30. LUŽYS, Sigitas. Knygos nuosavybės ženklai kaip knygos kultūros istorijos šaltinis. *Knygotyra*, 2004, t. 42, p. 50–59.
31. LŪŽYS, Sigitas. Renesanso knyga Vidurio ir Vakarų Europoje: sklaidos keliai ir senosios bibliotekos. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2005–2006*. Vilnius, 2009, p. 33–38.
32. LŪŽYS, Sigitas. Žemaičių seniūnijos knygų rinkiniai XVI–XVIII a. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 24–29.
33. MILTENYTĖ, Asta. Baronų Rönne bibliotekos. Iš *Renavas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2001, p. 133–142. (*Žemaičių praeitis*, t. 9).
34. MISZTOLT, Antonius Aloysius. *Historia illustrissimae Domus Sapiehanae*. Vilnae, 1724, p. 61.
35. NARBUTAS, Sigitas. Ieškojęs gyvybingumo pagrindų. Iš *Jono Basanavičiaus asmeninės bibliotekos katalogas*. Vilnius, 2008, p. VII–XXIX.
36. NARBUTIENĖ, Daiva. LDK lotyniškoji knyga asmeninėse XVI–XVII a. bibliotekose. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 138–152.
37. NARBUTIENĖ, Daiva. Nesvyžiaus Radvilų bibliotekos paveldas Lietuvoje. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 31–45.
38. PACEVIČIUS, Arvydas. Asmeninė Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus biblioteka. *Informacijos mokslai*, 2002, t. 20, p. 106–112.
39. PACEVIČIUS, Arvydas. Asmeniniai knygų rinkiniai Žemaitijoje XVII a. pirmojoje pusėje. *Žemaičių bibliofilas*, 2000, nr. 2.
40. PACEVIČIUS, Arvydas. Bibliofilo Jono Krizostomo Gintilos biblioteka: pobūdis ir komplektavimo šaltiniai. *Knygotyra*, 2002, t. 38, p. 190–210.
41. PACEVIČIUS, Arvydas. Bibliotheca Orientalis Jono Krizostomo Gintilos knygų rinkinyje. Iš *Mokslas krikščioniškas žemaitiškaj parašitas: kunigo Jono Krizostomo Gintilos žemaitiškas katekizmas hebrajų rašmenimis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 59–66.

42. PACEVIČIUS, Arvydas. Jonas Krizostomas Gintila: keli Žemaičių bibliofilo portreto bruožai. Iš *Alsėdžiai*: [kolektyvinė monografija]. Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2002, p. 233–244.
43. PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2002, t. 20, p. 49–71.
44. *Pamirštoji mecenatystė: 1792–1832 m. dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga*. Sudaryt. ir parengėjas Arvydas Pacevičius. Vilnius: UAB DABAexpo, 2010. 312 p.: iliustr.
45. PETREIKIS, Tomas. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius – sodininkas. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2011, t. 35, p. 29–58.
46. RADZISZEWSKI, Franciszek. *Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych*. Kraków, 1875. 127 p.
47. RIMŠA, Edmundas. Vienos XVI a. bibliotekos pėdsakais. *Bibliotekų darbas*, 1987, Nr. 9, p. 33–35.
48. ROČKA, Marcelinas. A. Kulviečio bibliotekos autoriai ir knygos. *Knygotyra*, 1970, t. 1, p. 115–128.
49. ROČKA, Marcelinas. A. Kulviečio bibliotekos pobūdis. *Knygotyra*, 1972, t. 2, p. 149–158.
50. *Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka*: katalogas. Parengė Nijolė Lietuvninkaitė. Kaunas: Technologija, 2004. 272 p.: iliustr.
51. VLADIMIROVAS, Levas. Georgijaus Albinijaus knygų kolekcijos likimo klausimu. *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*, 1964, t. 4, p. 217–221.
52. VLADIMIROVAS, Levas. *Knygos istorija: Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI–XVII amžius*. Vilnius: Mokslas, 1979. 566 p.: iliustr.
53. VLADIMIROVAS, Levas. Lietuvos bibliofilija XVIII amžiuje. *Knygotyra*, 1992, t. 25, 156–190.
54. ŽUKAS, Vladas. Andriaus Vištelio biblioteka. Iš ŽUKAS, Vladas. *Literatūros pabarėse*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2000, p. 175–202.
55. ŽUKAS, Vladas. Asmeninės bibliotekos Lietuvoje XV–XVIII [i.e. XVII] a. *Bibliotekų darbas*, 1976, nr. 12, p. 31–33; 1977, nr. 2, p. 33–34; nr. 6, p. 33–36; nr. 9, p. 31–33.
56. ŽUKAS, Vladas. Dionizo Poškos biblioteka. Iš ŽUKAS, Vladas. *Literatūros pabarėse*. Vilnius, 2000, p. 50–90.
57. ŽUKAS, Vladas. Mikalojaus Akelaičio biblioteka. Iš ŽUKAS, Vladas. *Literatūros pabarėse*. Vilnius, 2000, p. 151–162.
58. *Библиотека Радзивиллов Несвижской ординации*: каталог изданий из фонда Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси: XV–XVI века. Минск: Беларуская навука, 2010. 174 p., iliustr.
59. *Библиотека Хрентовичей*: [электронный ресурс]. Национальная библиотека Беларуси, Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского. Минск: Национальная библиотека Беларуси, 2009. 1 CD-DVD.

60. ГОЛЕНЧЕНКО, Георгий Яковлевич. Крупные светские частновладельческие библиотеки Белоруссии и Литвы второй половины XVI—середины XVII в. In *Фёдоровские чтения*, 1982. Москва: Наука, 1987, p. 165—166.
61. *Документальное наследие Радзивилов*: (реестры библиотечных и музейных собраний Несвижской ординации): [электронный ресурс]. Минск: Национальная библиотека Беларуси, 2009. 1 CD-DVD.
62. *Книги из библиотеки Польского короля Сигизмунда Августа*: [каталог]. Сост. Е. А. Савельева. С-Петербург: Библиотека Российской академии наук, 1994.
63. НИКАЛАЕЎ, Микола. *Кніжная культура Вялікага Княства Літоўскага*. Мінск, 2009, p. 243—254.
64. РОШЧЫНА, Тацяна. Бібліятэкі Радзівілаў. In *Вялікае Княства Літоўскае*: энцыклапедыя. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 2005, т. 1, p. 329—330.

LITERATŪRA

65. ADAMS, Frederick B. Jr. *The uses of provenience*. Berkely; Los Angeles: University of California, 1969. 26 p.
66. ANTANAVIČIUS, Darius. Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus 1579 m. kovo 26 d. testamentas. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 1, p. 115—144.
67. BIERSTADT, Oscar Albert. *The Library of Robert Hoe*: A Contribution to the History of Bibliophilism in America. New York: Duprat et Co. Publisheras, 1895. 224 p.: iliustr.
68. BOGENG, G. A. E. *Die grossen Bibliophilen*. Leipzig: E. A. Seemann, 1922, 3 t.
69. BRAZIŪNIENĖ, Alma. *Bibliofilija kaip asmenybės raiška: Kazio Varnelio biblioteka*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2008. 272 p.: iliustr.
70. CZAPNIK, Marianna. Provenance research as a method for the reconstruction of historical collections. In *Books and their owners: Provenance information and the European cultural heritage*: papers presented on 12 November 2004 at the CERL conference hosted by the national Library of Scotland, Edinburg. Ed. by David J. Shaw. London: Consortium of European Research Libraries, 2005, p. 25—42 (CERL Papers, V).
71. *Informator o Polskich księgozbiorach historycznych i powstałych na ziemiach Polskich do 1950 r.* Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1990.
72. *ISBD(A): Semijų (antikvarinių) monografinių leidinių tarptautinis aprašas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 1999. 120 p.
73. KAUNAS, Domas. Asmeninė biblioteka mokslo ir kultūros akiratyje. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*: konferencija'98, parodos. Panevėžys: [Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 1998, p. 12—16.
74. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Prezidento Antano Smetonos asmeninė biblioteka: pavaldas ir tyrimai. *Knygotyra*, t. 56, 2011, p. 274—286.

-
75. PEARSON, David. Provenance and rare book cataloguing: its importance and its challenges. In *Books and their owners: Provenance information and the European cultural heritage*: papers presented on 12 November 2004 at the CERL conference hosted by the national Library of Scotland, Edinburg. Ed. By David J. Shaw. London: Consortium of European Research Libraries, 2005, p. 1–9 (CERL Papers, V).
 76. PEARSON, David. *Provenance research in book history: a handbook*. London: The British Library, 1994. X, 326 p.: iliustr.
 77. REIMO, Tiiu. Library catalogues and books notated in probate inventories of the 17th and 18th centuries as sources for research on private libraries and reading. *Knygotyra*, 2010, t. 54, p. 233–253.
 78. SHAW, David. Who owned this book? Provenance studies in the European dimension. In *Summer School in the Study of Old Books: proceedings*. Ed. By Mirna Willer and Marjana Tomić. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2010, p.157–171.
 79. SIPAYŁŁO, Maria. O metodzie badań proveniencyjnych starych druków. In *Z badań nad polskimi księgosbiorami historycznymi*. Z. 1. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1975, p. 9–30.
 80. STEPONAITIENĖ, Jolita. Knygos priklausomybės ženklų tyrinėjimų Lietuvoje apžvalga. *Bibliografija*, 2002, p. 54–60.
 81. THOMAS, Alan G. *Great Books and Book Collectors*. New York: G. P. Putnam's sons, 1975. 280 p.: iliustr.
 82. БЕССОHOBA, Надежда. *Частные книжные коллекции в фондах библиотек Самаро-Симбирского региона* (В период с 30-х гг. XVIII в. по 20-е гг. XX в.): Дис. канд. пед. наук: 05.25.03 [interaktyvus]. Самара, 2003. 298 с. РГБ ОД, 61:04-13/438-7 [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dissercat.com/content/chastnye-knizhnye-kollektsii-v-fondakh-bibliotek-samaro-sibirskogo-regiona>.

PRIEDAS. SENIŲ ASMENINIŲ LIETUVOS BIBLIOTEKŲ TYRIMAI⁵

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XVI	Albertas Goštautas (m. 1539)	GUDMANTAS, Kęstutis. Alberto Goštauto biblioteka ir Lietuvos metraščiai. <i>Knygotyra</i> , 2003, t. 41, p. 9–24; JABLONSKIS, Konstantinas. 1510 metų Albrechto Goštauto biblioteka. Iš <i>Vilniaus valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslinės bibliotekos metraštas, 1958–1959</i> . Vilnius, 1961, p. 21–25.	89 pavad. (apie 90 kn.)	Archyvinis dokumentas (Lietuvos Metrika, kn. 223)	Archyvinių šaltinių (metaduomenų) analizės
XVI	Juozefas Jasinskis (m. 1560)	BALČIENĖ, Irena. Juzefo Jasinskio asmeninė biblioteka. <i>Knygotyra</i> , 1998, t. 34, p. 20–29; <i>Vilniaus universiteto bibliotekos paleotipai</i> . Vilnius, 2003.	9 pavad. kn., VUB paleotipų kataloge – dar 11, KAVB – 1. Iš viso 21 kn.	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis
XVI	Georgijus Albinijus (apie 1510–1570)	VLADIMIROVAS, Levas. Georgijaus Albinijaus knygų kolekcijos likimo klausimu. <i>Bibliotekinininkystės ir bibliografijos klausimai</i> , t. 4, 1964, p. 217–221. Tas pat VLADIMIROVAS, Levas. <i>Apie knygas ir bibliotekas</i> . Vilnius, 2002, p. 113–117; <i>Lietuvos</i>	7 kn. VUB, 7 – užsienio bibliotekose, iš viso žinoma 14 kn.	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis

.....

⁵ | lentelę įtraukti atskiromis publikacijomis skelbti tyrimai (straipsniai, veikalai), neįtraukti žinyminiuose leidiniuose esama informacija.

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XVI	Žygimantas Augustas (1520–1572)	<p><i>knogos veikėjai: biografijų žodynas. Vilnius, 2004; Каталог выданных XVI–XVII столетий з фондов Гродзенскага дыярэксанага гістарыка-археала-гічнага музея. Слоним, 2003, p. 184–187, no. 91.</i></p> <p>KAWECKA-GRYCZOWA, Alodia. <i>Biblioteka ostainego Jagrellona: poemnik kultury renesansowej. Wrocław, 1988; TUMELIS, Juozas. Monumėnta Sigmundui Augustui. Naujos knygos, 1983, nr. 8, p. 42–43; BRAZIU-NIENĖ, Alma. Kelios pastabos dėl Žygimanto Augusto knygų Vilniaus universiteto bibliotekoje. <i>Knygotyra, 1998, t. 33, p. 181–186.</i></i></p>	958 pavad.	1) archyviniai dokumentai; 2) S. Kosutskio katalogas; 3) knygų nuosavybės ženklai	Mįstrusis
XVI	Mikalojus Daukša (1527/38–1613)	<p>LEBEDYS, Jurgis. <i>Mikalojus Daukša. Vilnius, 1963, p. 146–157.</i></p> <p>LŪŽYS, Sigitas. <i>Žemaičių senūnijos knygų rinkiniai XVI–XVIII a. Knygotyra, 1997, t. 33, p. 24–29;</i></p>	7 kn.	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XVI	Venclovas Mikalojaitis (Mykolas Lietuvis , apie 1490–1560), Venclovas Agripa (apie 1525–1597), Eljjas Pelgrimovijus (1564–1605), Pranciškus Gradauskas (1545–1595)	LŪŽYS, Sigitas. Renesanso knyga Vidurio ir Vakarų Europoje: sklaidos keliai ir senosios bibliotekos. Iš <i>Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2005–2006</i> . Vilnius, 2009, p. 33–38. RIMŠA, Edmundas. Vienos XVI a. bibliotekos pėdsakais. <i>Bibliotekų darbas</i> , 1987, nr. 9, p. 33–35.	?	Archyviniai dokumentai – asmenų testamentai	Archyvinių šaltinių (metaduomenų) analizės; genealoginis
XVI–XVII	Saltiamonas Risinskis (apie 1560–1625)	LUKŠAITĖ, Ingė. Salomono Risinskio bibliotekos Vilniuje sąrašas. Iš <i>Iš Lietuvos bibliotekų istorijos</i> . Vilnius, 1985, p. 17–45.	822 pavad., 906 tomai, iš viso apie 1000 kn.	Archyvinis dokumentas – rankraštinis bibliotekos sąrašas (Baltarusijos centrinis istorijos archyvas, f. 694, ap. 1, b. 450)	Archyvinių šaltinių (metaduomenų) analizės
XVI–XVII	Jonas Karolis Chodkevičius (1560–1621)	BRAZIŪNIENĖ, Alma. Jono Karolio Chodkevičiaus bibliotekos pėdsakais. <i>Informacijos mokslai</i> , 2002, t. 20, p. 100–105.	12 pavad. (12 kn.)	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XVI–XVII	Leonas (1557–1633), Jonas Stanislovas (1585–1635), Kazimieras Leonas (1609–1656) Sapiegos	BRAZIŪNIENĖ, Alma. Bibliotheca Sapiehana – europinės LDK kultūros veidrodys. Iš <i>Bibliotheca Sapiehana</i> : Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinys: katalogas. Sudarė Aušra Rinkūnaitė. Vilnius: LLI, 2010, p. VII–XLIII.	249 pavad., 348 kn.	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis
XVIII	Dominkas Sivickis (XVII a. antroji pusė)	BRAZIŪNIENĖ, Alma. Dominiko Sivickio biblioteka. <i>Tarp knygt, 1995, vasaris, p. 15–17.</i>	Apie 1000 kn.	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis
XIX	Antanas (1794–1877) ir Eugenijus (1830–1895) Rönne	MILTENYTĖ, Asta. Baronų Rönne bibliotekos. Iš <i>Renavas</i> : Vilnius, 2001, p. 133–142; Proveniencijos. Iš <i>Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka</i> . Prieiga per internetą: http://proveniencijos.inb.lt/	245 pavad. Renavo dvare, 297 pavad. Gargždų dvare	Knygų nuosavybės ženklai	Proveniencinis
XIX	Dionizas Poška (1757–1830)	ŽUKAS, Vladas. Dionizo Poškos biblioteka. Iš Žukas, Vladas. <i>Literatūros pabarėse</i> . Vilnius, 2000, p. 50–90.	Apie 300–400 kn., dabar išskaidyta	Dokumentiniai šaltiniai: laišakai, kūriniai ir kt.; antriniai šaltiniai	Mišrusis
XIX	Jonas Krizostomas Gintila (1788–1857)	PACEVIČIUS, Arvydas. Bibliofilo Jono Krizostomo Gintilos biblioteka: pobūdis ir komplektavimo šaltiniai. <i>Knygotyra, 2002, t. 38, p. 190–210;</i>	19720 kn., keli tūkst. rankraščių	1) antrinis šaltinis – K. Sendziko straipsnis, remiamis J. K. Gintilos bibliotekos rankraščių katalogu (dabar neįsitikęs);	Mišrusis

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XIX	Simonas Daukantas (1793–1864)	PACEVIČIUS, Arvydas. Jonas Križostomas Gintila: keli Žemaičių bibliofilo portreto bruožai. Iš <i>Alsėdžiai</i> . Vilnius, 2002, p. 233–244. PACEVIČIUS, Arvydas. Bibliotheca Orientalis Iono Krizostomo Gintilos knygų rinkinyje. Iš <i>Mokslas kritiškio-miškas žemajtiškaj parašitas</i> . Vilnius: 2009, p. 59–66. SENDŽIKAS, Kazys. Kun. J. Kr. Gintilos asmeninė biblioteka. <i>Bibliografinis žinios</i> , 1939, nr. 4, p. 123–125.	266 pavad. veikalų, 373 tomų	2) knygų nuosavybės ženklai	Mišrusis
XIX	Motiejus Valančius (1801–1875)	BIRŽIŠKA, Mykolas. Simono Daukanto biblioteka. Iš <i>XXVII knygos mėgėjų metrašitis</i> . T. 2. Kaunas, 1937, p. 59–70; LEBEDYS, Jurgis. Simono Daukanto biblioteka. Iš <i>Lituanistikos baruose</i> . Vilnius, 1971, t. 1, p. 304–326. PACEVIČIUS, Arvydas. Asmeninė Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus biblioteka. <i>Informacijos mokslai</i> , 2002, t. 20, p. 106–112;	Išaiškinta 14 kn., galėjo būti kelių šimtų knygų rinkinys	Knygų nuosavybės ženklai (rankraštiniai nuosavybės įrašai)	Proveniencinis

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XIX	Jurgis Plateris (1810–1836)	PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. <i>Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis</i> , t. 20, 2002, p. 49–71; PETREIKIS, Tomas. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius – sodininkas. <i>Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis</i> , 2011, t. 35, p. 29–58.			
XIX	Mikalojus Akelaitis (1829–1887)	KAUNAS, Domas. Jurgio Platerio biblioteka – knygos kultūros ir mokslo paminklas. <i>Knygotyra</i> , 2011, t. 56, p. 252–273.	Apie 3 tūkst. kn., identifikuota 88 pavad.	1) istoriniai šaltiniai; 2) knygų nuosavybės ženklai	Mišrusis
XIX	Andrius Vištelis-Višteliauskas (1837–1912)	ŽUKAS, Vladas. Mikalojaus Akelaiteio biblioteka. Iš Žukas, Vladas. <i>Literatūros pabarėse</i> . Vilnius, 2000, p. 151–162.	Daugiau kaip 100 kn.	Du knygų sąrašai, korespondencija	Mišrusis
XIX	Andrius Vištelis-Višteliauskas (1837–1912)	ŽUKAS, Vladas. Andriaus Vištelio biblioteka. Iš Žukas, Vladas. <i>Literatūros pabarėse</i> . Vilnius, 2000, p. 175–202.	123 pavad.	Korespondencija	Interpretacinis

Amžius	Asmeninės bibliotekos savininkas	Publikacija	Bibliotekos apimtis (išaiškintų knygų skaičius)	Tyrimo šaltinis	Tyrimo metodas
XIX–XX a. pr.	Stanislovas Didžiulis (1850–1927)	<i>Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka</i> : katalogas. Parengė Nijolė Lietuvinkaitė. Kaunas, 2004; LIETUVINKAITĖ, Nijolė. Stanislovas Didžiulis – spaudos draudimo epochos bibliofilas. Iš <i>Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka</i> : katalogas. Kaunas, 2004, p. 7–28.	872 pavad.	1) rankraštinis katalogas (išlikusioji dalis), knygų sąrašai, knygynų sąskaitos, korespondencija; 2) knygų nuosavybės ženklai	Mišrusis
XIX–XX a. pr.	Jonas Basanavičius (1851–1927)	<i>Jono Basanavičiaus asmeninės bibliotekos katalogas</i> . Vilnius, 2008; NARBUTAS, Sigitas. Ieškojęs gyvybingumo pagrindų. Iš <i>Jono Basanavičiaus asmeninės bibliotekos katalogas</i> . Vilnius, 2008, p. VII–XXIX.	3861 pavad.	1) rankraštinis bibliotekos katalogas; dienoraščiai, užrašų knygutės; 2) knygų nuosavybės ženklai	Mišrusis

LITHUANIAN OLD PERSONAL LIBRARY RESEARCH: *STATUS QUO*

ALMA BRAZIŪNIENĖ

SUMMARY

The article analyzes the state of research on the old historical Lithuanian personal libraries, including the means of inquiry and sources. The author also analyzes the similarities between personal library research and institutional library research.

It was found that book ownership marks are the main and most widely applicable personal library research source. This resource is used productively after Lithuanian scientific libraries have accelerated the scientific cataloging of the old books and started recording the provenance of each item (such catalogs include catalogs of the Elsevier, the Aldine, paleotypes, Bibliotheca Sapiehana by Vilnius University Library, Lituanica catalog by the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, and the catalog of the 15th and 16th century books in Kaunas libraries by Kaunas County Public Library). The main and most widely applied Lithuanian historical personal library method is the provenance method, although good results are obtained using the hybrid method.

The author concludes that most publications on old personal historic Lithuanian libraries limit their subjects to the personal libraries of nobility, state and religious actors (till the 19th Century) and the 19th century Lithuanian intellectuals. Historic personal libraries of lower-class individuals warrant more research (one example is Zigmantas Kiaupa's publication about the book collections of ordinary old Kaunas' citizens, published in 1985).